

TOMASZ MARZEC*

ORCID: 0000-0003-1896-1072

Rozwój energetyki obywatelskiej na obszarach wiejskich w Polsce

Wprowadzenie

Współcześnie dzięki upowszechnieniu się technologii odnawialnych źródeł energii (OZE) członkowie społeczności wiejskich mogą wytwarzać energię, a nie ograniczać się wyłącznie do jej pobierania. Zjawisko to określane jest jako „energetyka obywatelska” i odnosi się do budowania rozproszonego systemu energetycznego przez obywateli działających osobno lub zrzeszonych w ramach lokalnych społeczności, którzy biorą czynny udział w wytwarzaniu energii i zarządzaniu nią¹. Pojęcie „energetyka obywatelska” zostało użyte dotychczas wyłącznie w jednym akcie prawnym – dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/944 z 5 czerwca 2019 r. w sprawie wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej². W preambule dyrektywy wskazano korzyści oraz cele, jakie ma realizować rozwój energetyki obywatelskiej, podkreślając, że oferuje ona wszystkim konsumentom bez wyjątku możliwość bezpośredniego udziału w wytwarzaniu lub zużyciu energii bądź w dzieleniu się nią (motyw 43). W krajowym porządku prawnym omawiane pojęcie nie zostało dotychczas jeszcze użyte. Dość często przywoływane jest natomiast w dokumencie strategicznym „Polityka energetyczna

* Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

¹ Por. A. Krzyszkowska, *Energetyka obywatelska. Przewodnik dla samorządów po inwestycjach w energię odnawialną i efektywność energetyczną*, Warszawa 2015.

² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/944 z 5 czerwca 2019 r. w sprawie wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej (Dz. Urz. UE L 158/125; dalej: dyrektywa IEMD).

Polski do 2040 r.”³. Sposób użycia tego sformułowania jasno wskazuje, że intencją twórców dokumentu było objęcie nim wszelkich form społecznej aktywności w dziedzinie energetyki, a zwłaszcza energetyki odnawialnej.

Funkcjonowanie inicjatyw społecznych w systemie energetycznym stanowi przedmiot regulacji przepisów prawa Unii Europejskiej oraz prawa krajowego. W tym zakresie należy przede wszystkim wymienić dyrektywy UE wprowadzające „społeczności energetyczne” – dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2018/2001 z 11 grudnia 2018 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych⁴ oraz wspomnianą już dyrektywę IEMD. W polskim prawie ramy prawne energetyki obywatelskiej wyznaczają przede wszystkim przepisy ustawy z 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii⁵.

Literatura poświęcona energetyce obywatelskiej jest dosyć bogata. W doktrynie określa się ją jako nowy etap rozwoju prawa energetycznego⁶. Nie dziwi zatem, że ramy prawne rozwoju energetyki obywatelskiej stanowią przedmiot wielu rozważań prowadzonych w doktrynie. Należy tu wymienić monografię Mariusza Szyrskiego poświęconą energetyce lokalnej⁷. Problematyce prawnego uregulowania społeczności energetycznych w dyrektywach UE oraz procesu transpozycji tych przepisów do krajowych porządków prawnych szerokie opracowania poświęcili przede wszystkim Maciej M. Sokołowski⁸, Piotr Lissoń⁹ i Tomasz Długosz¹⁰. Warto wspomnieć także o dużej liczbie publikacji zawierających wyniki badań

³ Obwieszczenie Ministra Klimatu i Środowiska 2 marca 2021 r. w sprawie polityki energetycznej państwa do 2040 r. (M.P. poz. 264).

⁴ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2018/2001 z 11 grudnia 2018 r. w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych (Dz. Urz. UE L 328/82; dalej: dyrektywa RED II).

⁵ Ustawa z 20 lutego 2015 r. o odnawialnych źródłach energii (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 1378 ze zm.; dalej: uOZE).

⁶ Tak m.in.: P. Lissoń, *Energetyka obywatelska jako nowy etap rozwoju prawa energetycznego*, w: K. Kiczka, T. Kocowski (red.), *Współczesne funkcje państwa wobec gospodarki. Księga jubileuszowa Profesora Tadeusza Kocowskiego*, Wrocław 2022.

⁷ M. Szyrski, *Energetyka lokalna. Studium administracyjnoprawne*, Warszawa 2019.

⁸ M. M. Sokołowski, *Renewable and citizen energy communities in the European Union: how (not) to regulate community energy in national laws and policies*, „Journal of Energy & Natural Resources Law” 2020, nr 38.

⁹ P. Lissoń, *Czy obywatelska społeczność energetyczna to społeczność lokalna? Uwagi na tle nowych regulacji prawa unijnego i prawa polskiego*, „Prawo i Więź” 2021, nr 4.

¹⁰ T. Długosz, *Społeczności energetyczne z pakietu dyrektyw „Czysta energia dla wszystkich Europejczyków”*, „Forum Prawnicze” 2022, nr 1(69), s. 40–57.

empirycznych poświęconych społecznym inicjatywom energetycznym w Europie¹¹.

Należy jednak podkreślić, że w opracowaniach tych niewiele miejsca poświęca się wyzwaniom, jakie transformacja energetyczna przynosi społecznościom zamieszkującym obszary wiejskie. Tak określony stań badań należy uznać za niezadowalający, co przemawia za podjęciem problematyki energetyki obywatelskiej z perspektywy rozwoju obszarów wiejskich. Co więcej, za wyborem tego tematu przemawiają też względy poznawcze, społeczne, gospodarcze i środowiskowe. Stabilne zaopatrzenie w energię, szczególnie w energię elektryczną, ma kluczowe znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania nowoczesnego gospodarstwa rolnego. Poruszana tematyka ma również znaczenie praktyczne. Pomimo rozwoju gospodarczego obszary wiejskie¹² pozostają bowiem terenem niedoinwestowanym pod względem infrastruktury elektroenergetycznej. W konsekwencji większość gospodarstw zasilanych jest przez przestarzałe linie przesyłowe oraz transformatory, których wiek szacuje się nawet na ponad 60 lat¹³. Poza tym wciąż jeszcze występują przerwy w dostawach prądu. Z tych względów postuluje się reelektryfikację polskiej wsi, wskazując na wieloletnie zaniedbania w inwestowaniu w sieci elektroenergetyczne¹⁴, a także konieczność dostosowania instalacji sieciowych do zwiększających się potrzeb odbiorców¹⁵.

¹¹ T. Bauwens, B. Gotchev, L. Holstenkamp, *What drives the development of community energy in Europe? The case of wind power cooperatives*, „Energy Research & Social Science” 2016, nr 13, s. 136–147; T. Bauwens, D. Schraven, E. Drewing, J. Radtke, L. Holstenkamp, B. Gotchev, Ö. Yildiz, *Conceptualizing community in energy systems: A systematic review of 183 definitions*, „Renewable and Sustainable Energy Reviews” 2021, nr 156.

¹² Wobec braku definicji legalnej pojęcia „obszary wiejskie” (por. M. Krzysztofik, *Problematyka prawna pojęcia obszaru wiejskiego*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2017, nr 1, s. 299–314) w niniejszych rozważaniach przyjęto definicję opartą na metodologii stosowanej przez Główny Urząd Statystyczny, który posługując się podziałem wskazanym w krajowym rejestrze urzędowym podziału terytorialnego kraju, definiuje obszary wiejskie jako tereny pozostające poza granicami administracyjnymi miast, na które składają się gminy wiejskie i części wiejskie gmin miejsko-wiejskich. Por. GUS, *Obszary wiejskie w Polsce w 2020 r.*, Warszawa 2020.

¹³ I. Wielewska, *Rozwój OZE na obszarach wiejskich i ich wpływ na środowisko przyrodnicze w opinii doradców rolnych*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego” 2014, nr 3, s. 186–195.

¹⁴ E. Niewiedział, R. Niewiedział, *Potrzeby rozwojowe i modernizacyjne sieci elektroenergetycznej na terenach wiejskich*, „Wiadomości Elektrotechniczne” 2012, nr 8, s. 3–10.

¹⁵ Ł. Komorowski, *Proces elektryfikacji polskiej wsi – ujęcie historyczne i terytorialne*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” 2018, t. XX, s. 89.

Spółeczności zamieszkujące obszary wiejskie, w szczególności rolnicy, stanowią grupę coraz bardziej obciążaną obowiązkami związanymi z ochroną środowiska oraz przeciwdziałaniem zmianom klimatu. Dowodzi tego choćby wieloletni proces reform Wspólnej Polityki Rolnej w kierunku ochrony środowiska¹⁶. Co więcej, w doktrynie zwraca się uwagę na rozszerzanie się przedmiotu regulacji prawa rolnego¹⁷. Jest to spowodowane m.in. wyzwaniem współczesności związanymi z rozwojem obszarów wiejskich¹⁸. Z tych względów zasadne wydaje się podjęcie rozważań w kontekście wyzwań prawa rolnego, w które wpisuje się problematyka prawnej regulacji odnawialnych źródeł energii, ochrony środowiskowych warunków produkcji rolnej oraz zapewnienia zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich¹⁹.

Celem pracy jest próba oceny, czy ustawodawca zapewnia wystarczające wsparcie formom organizacyjno-prawnym energetyki obywatelskiej funkcjonującym na obszarach wiejskich. W związku z tym scharakteryzowane zostanie prawne pojęcie energetyki obywatelskiej oraz określone ramy prawne energetyki obywatelskiej w prawie UE i prawie krajowym. Następnie analizie poddane zostaną krajowe uwarunkowania rozwoju form organizacyjno-prawnych energetyki obywatelskiej na obszarach wiejskich, a także dane statystyczne ukazujące wpływ prawodawstwa na zaangażowanie społeczności wiejskich w rozwój odnawialnych źródeł energii.

1. Energetyka obywatelska jako pojęcie prawne

Przedstawiciele doktryny podjęli dotychczas wiele prób włączenia do materii normatywnej zjawiska produkcji energii na poziomie lokalnym, w instalacjach (głównie) OZE, realizowanej w celu osiągnięcia korzyści przez określone społeczności. Jednak stosowane w tym celu pojęcia akcentowały jedynie wybrane aspekty tej problematyki. Wśród stosowanych w doktrynie pojęć można wyróżnić takie jak: „energetyka rozproszona”, „energetyka prosumencka” czy „energetyka lokalna”²⁰.

¹⁶ R. Budzinowski, *Międzynarodowy czynnik rozwoju prawa rolnego*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2007, nr 2, s. 36 i n.

¹⁷ R. Budzinowski, *Problemy ogólne prawa rolnego: przemiany podstaw legislacyjnych i koncepcji doktrynalnych*, Poznań 2008, s. 200 i n.

¹⁸ R. Budzinowski, *Prawo rolne wobec współczesnych wyzwań*, „Przegląd Prawa Rolnego” 2014, nr 2, s. 20.

¹⁹ Ibidem, s. 13 i n.

²⁰ Szerzej: M. Szyrski, *Energetyka lokalna...*, s. 38–52.

Energetyka obywatelska łączy pojęcia energetyki prosumenckiej i rozproszonej²¹. Ma ona również charakter komplementarny do stosowanego w doktrynie pojęcia energetyki lokalnej²², gdyż w większym stopniu kładzie nacisk na kwestie społeczne niż terytorialne. Co równie istotne, pojęcie to odnosi się do tradycji ruchu społecznego energetyki obywatelskiej (ang. *community energy movement*)²³. Za pomocą pojęcia „energetyka obywatelska” opisuje się proces tworzenia rozproszonego systemu energetycznego przez obywateli zrzeszonych w lokalnych społecznościach biorących czynny udział w wytwarzaniu i zarządzaniu energią²⁴.

W krajowym porządku prawnym brakuje przepisów odwołujących się do energetyki obywatelskiej. Taką sytuację należy uznać za niesatysfakcjonującą. Prawo odnawialnych źródeł energii zawiera wszakże postulaty pożądanego kierunku rozwoju systemu energetycznego, np. art. 128 ust. 2a uOZE określa promocję energetyki rozproszonej jako jedno z zadań ministra właściwego do spraw klimatu. Wydaje się, że w takim charakterze należałoby również ująć w ustawodawstwie energetykę obywatelską, wskazując, że jej rozwój stanowi istotną wartość dla ustawodawcy. Energetyka obywatelska nie może jednak funkcjonować w ustawodawstwie wyłącznie jako literalnie przywoływany kierunek rozwoju. Jej obecność powinna zostać zaznaczona także przez wprowadzenie przepisów zapewniających odpowiednie warunki rozwoju formom organizacyjno-prawnym energetyki obywatelskiej.

2. Formy organizacyjno-prawne energetyki obywatelskiej

Na energetykę obywatelską składa się szereg oddolnych inicjatyw. Jak podkreśla się w literaturze, zazwyczaj nie są one nastawione na osiągnięcie zysku, ale na dobro członków zrzeszonych w organizacji²⁵. Z uwagi na re-

²¹ A. Dyląg, A. Kassenberg, W. Szymalski, *Energetyka obywatelska w Polsce – analiza stanu i rekomendacje do rozwoju*, Warszawa 2019, s. 12.

²² M. Szyrski, *Energetyka lokalna...*, s. 44-52.

²³ Szerzej: I. Campos, E. Marín-González, *People in transitions: Energy citizenship, prosumerism and social movements in Europe*, „Energy Research & Social Science” 2020, nr 69.

²⁴ *Community Energy: Broadening the Ownership of Renewables*, The IRENA Coalition for Action, 2018, s. 3, https://coalition.irena.org/-/media/Files/IRENA/Coalition-for-Action/Publication/Coalition-for-Action_Community-Energy_2018.pdf [dostęp: 12.11.2022]. Por. M. Sołtysik, *Klasy energetyki jako narzędzie budowy energetyki obywatelskiej*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk” 2018, nr 105, s. 21.

²⁵ B. Klagge, T. Meister, *Energy cooperatives in Germany – an example of successful alternative economies?*, „Local Environment” 2018, nr 23(7), s. 697–716.

alizowaną politykę energetyczną oraz cele klimatyczne w wielu państwach stosuje się instrumenty wsparcia energetyki odnawialnej²⁶. Z perspektywy celu wprowadzenia danego instrumentu wsparcia można je podzielić na (1) system zachęt (ang. *incentives*)²⁷ i (2) system wsparcia (ang. *support system*)²⁸. W pierwszym ze wskazanych przypadków celem jest ułatwienie rozpoczęcia działalności, w drugim – zagwarantowanie opłacalności przedsięwzięcia.

Z perspektywy prawnej można dokonać dalszych podziałów instrumentów wsparcia – z uwagi na rodzaj wspieranej technologii OZE, typ wspieranej działalności (sprzedaż energii, wytwarzanie jej na własne cele i in.), mechanizm wsparcia (zapewnienie taryfy gwarantowanej, taryfy premium, zakup energii na zasadzie aukcji i in.). W kontekście energetyki obywatelskiej należy wyróżnić przede wszystkim systemy wsparcia oparte na kryterium podmiotowym – przeznaczone dla wyodrębnionych ustawowo podmiotów.

Systemy wsparcia oparte na kryterium podmiotowym przewidują, że dane podmioty po spełnieniu określonych przesłanek uzyskują status uprawniający je do skorzystania z różnie ujmowanych preferencji. W literaturze określa się je jako formy organizacyjne energetyki obywatelskiej²⁹ lub formy organizacyjno-prawne energetyki obywatelskiej³⁰. W tym kontekście przepisy regulujące formy organizacyjno-prawne energetyki obywatelskiej nie tworzą nowych rodzajów podmiotów prawnych, tylko określają wymogi prawne, od spełnienia których zależy uzyskanie przez podmioty znane ustawodawstwu (takie jak osoby fizyczne, spółki czy spółdzielnie) statusu uprawniającego do objęcia systemem wsparcia. Odnosząc się do tez prezentowanych w doktrynie, za Piotrem Lissoniem należy określić te podmioty jako formy organizacyjno-prawne energetyki obywatelskiej. Tak przyjęte nazewnictwo pozwala na odpowiednie ujęcie ich dwojakiego charakteru – mają określoną formę prawną oraz realizują wybrany cel w oparciu o daną strukturę organizacyjną.

²⁶ Szerzej: R. Green, A. Yatchew, *Support Schemes for Renewable Energy: An Economic Analysis*, „Economics of Energy & Environmental Policy” 2012, nr 1(2), s. 83–98.

²⁷ A. Garcia, J.M. Alzate, J. Barrera, *Regulatory design and incentives for renewable energy*, „Journal of Regulatory Economics” 2012, nr 41, s. 315–336.

²⁸ R. Green, A. Yatchew, *Support Schemes...*, s. 84.

²⁹ J. Kowalczyk, Ł. Kowalski, *Krajowe i europejskie ramy prawne energetyki rozproszonej – podobieństwa, różnice, problemy regulacyjne*, „Elektroenergetyka” 2020, nr 1(22), s. 6–20.

³⁰ P. Lissoń, *Energetyka obywatelska...*, s. 799–808.

3. Formy organizacyjno-prawne energetyki obywatelskiej w prawie UE

Prawo Unii Europejskiej przewiduje aktywny udział obywateli i ich organizacji na rynku energii. Dyrektywa RED II zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia konsumentom możliwości działania jako prosumentom energii odnawialnej oraz działającym grupowo prosumentom energii odnawialnej. Działalność ta polega na wytwarzaniu energii na własne potrzeby. Inną formę działalności obywatelskiej w obszarze OZE stanowi możliwość zrzeszania się w ramach społeczności energetycznych. Dyrektywy UE wprowadzają dwa rodzaje społeczności energetycznych: (1) społeczności energetyczne działające w zakresie energii odnawialnej (ang. *renewable energy community*), uregulowane w dyrektywie RED II; (2) obywatelskie społeczności energetyczne (ang. *citizen energy community*), uregulowane w dyrektywie IEMD.

Społeczności energetyczne zostały uregulowane w podobny sposób pod względem struktury podmiotowej i celu działalności³¹. Dyrektywy nie określają formy prawnej społeczności energetycznych, wskazują natomiast, że mają to być podmioty posiadające osobowość prawną (ang. *legal entity*) oraz opierające się na dobrowolnym, otwartym członkostwie. Ich prawna konstrukcja powinna zapewniać uczestnikom skuteczną kontrolę nad społecznością. Dyrektywy w analogiczny sposób określają także katalog podmiotów mogących w nich uczestniczyć. Są nimi osoby fizyczne, podmioty z sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz organy samorządowe, ze szczególnym uwzględnieniem gmin. Taka charakterystyka społeczności energetycznych koresponduje z ujęciem energetyki obywatelskiej jako systemu, w którym osoby prywatne, organizacje, instytucje i przedsiębiorstwa spoza sektora energetycznego biorą czynny udział w wytwarzaniu, przesyłaniu i zarządzaniu energią³².

Głównym celem powołania społeczności energetycznych jest zapewnienie korzyści środowiskowych, gospodarczych lub społecznych podmiotom do nich należącym lub obszarom, na których prowadzą działalność. Przedmiot działalności obywatelskiej społeczności energetycznej został określony jako wytwarzanie energii, w tym z OZE, a także jej dystrybucja, dostawy

³¹ C. Alaton, J. Contreras-Ocaña, P. de Radiguès, T. Döring, F. Tounquet, *Energy Communities: From European Law to Numerical Modeling*, 17th International Conference on the European Energy Market (EEM), IEEE, 2020.

³² CEE Bankwatch Network, *Energetyka obywatelska. Przewodnik dla samorządów po inwestycjach w odnawialne źródła energii i efektywności energetycznej*, Warszawa 2015, s. 3

(sprzedaż), zużywanie, agregacja oraz magazynowanie. Społeczność ta może również świadczyć usługi w zakresie efektywności energetycznej, ładowania pojazdów elektrycznych lub inne usługi energetyczne dla swoich członków lub udziałowców. Dyrektywa RED II zobowiązuje państwa członkowskie, aby w wyniku przyjętej przez nie regulacji prawnej umożliwiły społeczności energetycznej działającej w zakresie energii odnawialnej działalność kompleksową, obejmującą produkcję, zużywanie, magazynowanie, sprzedaż energii odnawialnej, w tym w drodze umów zakupu energii elektrycznej, dystrybucję energii odnawialnej, a także podział pomiędzy jej członków energii wyprodukowanej przez instalacje należące do społeczności.

Przepisy prawa UE wprowadzające społeczności energetyczne dają obywatelom szerokie możliwości udziału w rynku energii, polegające na wytwarzaniu energii, handlu (obrocie) energią oraz świadczeniu lokalnych usług energetycznych³³. Należy jednak podkreślić, że zostały one dotychczas wyłącznie w niewielkim stopniu przetransponowane do systemów prawa państw członkowskich pomimo upływu wyznaczonego czasu³⁴. Polska nie jest w tym zakresie wyjątkiem, gdyż dotychczas nie dokonała implementacji przepisów regulujących społeczności energetyczne.

4. Energetyka obywatelska w prawie krajowym

W prawie krajowym można wyróżnić pięć form organizacyjno-prawnych energetyki obywatelskiej: (1) prosument energii odnawialnej, (2) prosument zbiorowy energii odnawialnej, (3) prosument wirtualny energii odnawialnej, (4) spółdzielnia energetyczna, (5) klaster energii³⁵. Energetyka prosumencka w Polsce przeszła pewną ewolucję. Od 2016 r. ustawa o OZE zawierała wyłącznie przepisy regulujące prosumenta energii odnawialnej – odbiorcę końcowego wytwarzającego energię elektryczną wyłącznie z OZE na własne potrzeby w mikroinstalacji (o mocy zainstalowanej elektroenergetycznej do 50 kW). W drodze nowelizacji ustawy o OZE z 2021 r. wprowadzono pozostałe prosumenckie formy organizacyjno-prawne energetyki obywatelskiej, z zastrzeżeniem, że przepisy regulujące prosumenta wirtualnego energii odnawialnej wejdą w życie w połowie 2024 r.³⁶

³³ P. Lissoń, *Energetyka obywatelska...*, s. 800 i n.

³⁴ Szerzej: E. Tarpani, C. Piselli, C. Fabiani, I. Pigliautile, E. J. Kingma, B. Pioppi, A. L. Pisello, *Energy Communities Implementation in the European Union: Case Studies from Pioneer and Laggard Countries*, „Sustainability” 2022, nr 14.

³⁵ P. Lissoń, *Energetyka obywatelska...*, s. 803 i n.

³⁶ Ustawa z 29 października 2021 r. o zmianie ustawy o odnawialnych źródłach energii oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2376).

Prosumentem zbiorowym energii odnawialnej jest odbiorca końcowy wytwarzający energię elektryczną wyłącznie z OZE na własne potrzeby w mikroinstalacji lub małej instalacji przyłączonej do sieci dystrybucyjnej elektroenergetycznej za pośrednictwem wewnętrznej instalacji elektrycznej budynku wielolokalowego, w której znajduje się punkt poboru energii elektrycznej tego odbiorcy. Prosumentem wirtualnym energii odnawialnej jest natomiast odbiorca końcowy wytwarzający energię elektryczną wyłącznie z OZE na własne potrzeby w instalacji OZE przyłączonej do sieci dystrybucyjnej elektroenergetycznej w innym miejscu niż miejsce dostarczania energii elektrycznej do tego odbiorcy. Na podstawie ewolucji regulacji prawnej dotyczącej prosumentów można stwierdzić, że ustawodawca w ramach energetyki obywatelskiej preferuje projekty wspólnotowe, w których uczestniczą członkowie lokalnych społeczności. W ramach prosumenta energii odnawialnej wytwarzaną energię może wykorzystywać wyłącznie jedno gospodarstwo domowe. Prosument zbiorowy oraz wirtualny to z kolei konstrukcje pozwalające na partycypację większej liczby uczestników.

Klaster energii stanowi cywilnoprawne porozumienie, w skład którego mogą wchodzić m.in. osoby fizyczne, osoby prawne oraz jednostki samorządu terytorialnego. Jest ono zawierane w celu wytwarzania i równoważenia zapotrzebowania, dystrybucji lub obrotu energią z OZE lub z innych źródeł lub paliw, w ramach sieci dystrybucyjnej o napięciu znamionowym niższym niż 110 kV. Z perspektywy rozwoju obszarów wiejskich należy przede wszystkim zwrócić uwagę na spółdzielnię energetyczną. Ustawodawca bowiem w przypadku tej formy organizacyjno-prawnej zdecydował się na ograniczenie obszaru działalności spółdzielni energetycznych wyłącznie do gmin wiejskich lub miejsko-wiejskich w rozumieniu przepisów o statystyce publicznej. Zgodnie z art. 38c ust. 2 uOZE obszar działania spółdzielni energetycznej ustala się na podstawie miejsc przyłączenia wytwórców i odbiorców będących członkami tej spółdzielni do sieci.

Spółdzielnia energetyczna jest nowym typem spółdzielni w prawie polskim³⁷. Stanowi ona spółdzielnię w rozumieniu ustawy z 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze³⁸ lub ustawy z 4 października 2018 r. o spółdzielniach rolników³⁹, która po spełnieniu szeregu wymogów prawnych może uzyskać wpis w wykazie spółdzielni energetycznych i w efekcie rozpocząć działalność wskazaną w art. 2 pkt 33a uOZE oraz korzystać z systemu wsparcia

³⁷ Szerzej: T. Marzec, *Prawne perspektywy rozwoju spółdzielni energetycznych w Polsce*, „internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny” 2021, nr 2.

³⁸ Ustawa z 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (t.j. Dz. U. z 2021 r., poz. 648).

³⁹ Ustawa z 4 października 2018 r. o spółdzielniach rolników (Dz. U. poz. 2073).

opartego na rozliczeniach typu *net-metering*. Przedmiotem działalności spółdzielni energetycznej jest wytwarzanie energii elektrycznej lub biogazu, lub ciepła w instalacjach odnawialnego źródła energii i równoważenie zapotrzebowania energii elektrycznej lub biogazu, lub ciepła wyłącznie na potrzeby własne spółdzielni energetycznej i jej członków.

Należy zaznaczyć, że ustawodawca ustalił katalog dość rygorystycznych wymogów prawnych, które powinna spełnić spółdzielnia energetyczna. Największe znaczenie w tym zakresie ma warunek, że gdy przedmiotem działalności spółdzielni energetycznej jest wytwarzanie energii elektrycznej, łączna moc zainstalowana elektryczna wszystkich instalacji OZE przez nią wykorzystywanych powinna umożliwiać pokrycie w ciągu roku nie mniej niż 70% potrzeb własnych spółdzielni energetycznej i jej członków.

Dla spółdzielni energetycznych zarejestrowanych w wykazie prowadzonym przez dyrektora generalnego KOWR, które wytwarzają energię elektryczną, ustawodawca przewidział system wsparcia polegający na ilościowym rozliczaniu energii wprowadzonej do sieci oraz z sieci pobranej. W ramach systemu spółdzielcy będący odbiorcami energii elektrycznej pobierają energię z sieci dystrybucyjnej oraz wprowadzają do niej energię wytworzoną. Zarówno energia pobierana, jak i wprowadzana do sieci jest odrębnie rejestrowana za pomocą liczników zdalnego odczytu. Dzięki zgromadzonym danym energia wprowadzona oraz pobrana jest bilansowana dla każdego spółdzielcy i spółdzielni w każdej godzinie, a następnie dla całego okresu rozliczeniowego. W przypadku wystąpienia nadwyżki jest ona rozliczana w stosunku 1 do 0,6. Tym samym sprzedawca zobowiązany zatrzymuje 40% nadwyżki energii wyprodukowanej przez spółdzielnię. System rozliczeń został szczegółowo uregulowany w rozporządzeniu Ministra Klimatu i Środowiska z 23 marca 2022 r.⁴⁰

5. Rozwój energetyki obywatelskiej w Polsce

Przepisy regulujące instytucje prosumenta energii odnawialnej, klastrów energii oraz spółdzielnię energetyczną wprowadzono w drodze tego samego aktu prawnego w 2016 r. Aby dokonać oceny tych przepisów, należy określić, czy te formy organizacyjno-prawne energetyki obywatelskiej faktycznie funkcjonują. W przypadku prosumenta zbiorowego oraz wirtualnego jest zbyt wcześnie, by móc ocenić, czy tego typu podmioty rzeczywiście funkcjonują.

⁴⁰ Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z 23 marca 2022 r. w sprawie dokonywania rejestracji, bilansowania i udostępniania danych pomiarowych oraz rozliczeń spółdzielni energetycznych (Dz. U. poz. 703).

Według stanu na październik 2022 r. szacuje się, że w Polsce jest prawie 1,2 mln prosumentów⁴¹. Od 2019 r. notowano gwałtowny wzrost liczby prosumenckich instalacji OZE. Według danych na 31 sierpnia 2022 r. do krajowej sieci dystrybucyjnej przyłączono 1 162 270 mikroinstalacji, co oznacza blisko jedenastokrotny wzrost względem stanu na koniec września 2019 r. (106 117 instalacji). Przyczyn tego zjawiska należy upatrywać w korzystnym dla prosumentów systemie opustów oraz programie „Mój Prąd”, w ramach którego umożliwiono osobom fizycznym dofinansowanie do instalacji o mocy 2–10 kW. Dotację otrzymały głównie mikroinstalacje instalowane na domach jednorodzinnych⁴². Z tego względu można postawić tezę, że duża ich część zlokalizowana jest na terenach gmin wiejskich oraz miejsko-wiejskich.

Wypada natomiast zauważyć, że społeczności rolnicze nie były głównymi beneficjentami tego programu. Inwestycje w indywidualne instalacje fotowoltaiczne są zazwyczaj wykonywane przez mających mieszkańców peryferii miast. W literaturze podkreśla się ścisły związek między inwestycją w domowe instalacje OZE a dobrą sytuacją materialną gospodarstwa domowego⁴³. Opisane wnioski są szczególnie aktualne w kontekście obecnego, IV naboru, w ramach którego oferuje się dofinansowanie instalacji magazynujących energię elektryczną lub ciepłą, będących urządzeniami bardziej kosztownymi niż panele fotowoltaiczne⁴⁴.

Aktywnych klastrów energii jest w Polsce ok. 60⁴⁵. Należy zauważyć, że nie stanowią one grupy jednorodnej. Występują nieliczne klastry aktywne, wykorzystujące instalacje OZE o dużych mocach. Większość funkcjonuje wyłącznie jako porozumienia w zakresie realizacji projektów OZE, które oczekują na realizację⁴⁶. Z przeprowadzonych badań wynika, że istniejące

⁴¹ *W Polsce jest już prawie 1,2 miliona prosumentów*, <https://biznesalert.pl/polska-liczba-prosumentow-pazdziernik-2022-moskwa/> [dostęp: 12.04.2023].

⁴² A. M. Klepacka, W. J. Florkowski, T. Meng, *Clean, accessible, and cost-saving: Reasons for rural household investment in solar panels in Poland*, „Resources, Conservation & Recycling” 2018, nr 139.

⁴³ Szerzej: P. Olczak, M. Olek, D. Matuszewska, A. Dyczko, T. Mania, *Monofacial and Bifacial Micro PV Installation as Element of Energy Transition – The Case of Poland*, „Energies” 2021, nr 14.

⁴⁴ Program Mój Prąd na lata 2021–2023 (MP4), <https://mojprad.gov.pl/o-programie/nabor-iv> [dostęp: 12.04.2023].

⁴⁵ *Klastry energii w Polsce*, https://kike.org.pl/wp-content/uploads/2021/06/kike_tworzenie_klastrow_energii.pdf [dostęp: 12.04.2023].

⁴⁶ *Klastry energii dostaną system wsparcia*, <https://www.gramwzielone.pl/trendy/107400/klastry-energii-dostana-system-wsparcia> [dostęp: 12.04.2023].

klastry energii identyfikują następujące bariery prawne utrudniające ich rozwój: (1) niewielkie możliwości uzyskania finansowania zewnętrznego, (2) brak odpowiedniego systemu wsparcia, (3) brak współpracy ze strony operatorów systemu dystrybucyjnego⁴⁷.

W wykazie spółdzielni energetycznych zarejestrowano obecnie osiem spółdzielni, które w większości użytkują mikroinstalacje fotowoltaiczne. Wyjątkiem jest spółdzielnia energetyczna prowadząca działalność w gminie Żerków, która użytkuje instalację fotowoltaiczną o mocy 0,999 MW⁴⁸. Należy zaznaczyć, że z zarejestrowanych spółdzielni dwie zostały zarejestrowane w 2021 r., a pozostałe sześć w 2023 r. Na podstawie danych KOWR oraz doniesień medialnych można wskazać minimum 20 kolejnych zawiązanych inicjatyw spółdzielczych. Główną przyczyną dotychczasowego, mało dynamicznego rozwoju spółdzielczości energetycznej był brak przepisów wykonawczych regulujących system wsparcia dla spółdzielni energetycznych. Sytuację tę zmieniło wydanie wspomnianego rozporządzenia Ministra Klimatu i Środowiska z 23 marca 2022 r.

Za największe bariery rozwoju spółdzielczości energetycznej w Polsce należy uznać: (1) długotrwały proces tworzenia ram prawnych dla spółdzielni energetycznych, (2) wymóg, aby moc zainstalowana instalacji OZE umożliwiała pokrycie w ciągu roku nie mniej niż 70% zapotrzebowania spółdzielni energetycznej na energię elektryczną, (3) ograniczone możliwości pozyskania finansowania w ramach systemu zachęt dla inicjatyw energetyki obywatelskich⁴⁹. W literaturze wskazuje się także na niechęć społeczności rolniczych do spółdzielczej formy prowadzenia działalności z uwagi na negatywne skojarzenia z okresem PRL⁵⁰.

W tym kontekście należy wspomnieć, że ustawodawca zauważył potrzebę zmian w prawie stanowiących odpowiedź na istniejące bariery prawne. Obecnie procedowany jest projekt ustawy o zmianie ustawy o odnawialnych źródłach energii oraz niektórych innych ustaw (nr UC99), który ma wprowadzić system wsparcia dla klastrów energii oraz ułatwić prowadzenie

⁴⁷ D. Dragan, *Legal Barriers to the Development of Energy Clusters in Poland*, „European Energy and Environmental Law Review” 2020, nr 29, s. 19.

⁴⁸ *Wykaz spółdzielni energetycznych*, https://www.kowr.gov.pl/uploads/pliki/DI/Spoldzielnie%20energetyczne/Wykaz%20spoldzielni%20energetycznych/5.%20Wykaz%20spoldzielni%20energetycznych_13.04.2023.pdf [dostęp: 12.04.2023].

⁴⁹ T. Marzec, *Prawne perspektywy...*, s. 24–27.

⁵⁰ M. Szyrski, *Ruch spółdzielczy w energetyce. Nowe trendy w energetyce lokalnej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2021, nr 83, s. 183–184.

działalności spółdzielniom energetycznym⁵¹. Projekt ten został ogłoszony pod koniec lutego 2023 r., ale na podstawie dotychczasowych doświadczeń można przewidywać, że ulegnie on w przyszłości wielu zmianom. W kontekście ram prawnych energetyki obywatelskiej ustanowionych w prawie UE należy ponadto zauważyć, że krajowy ustawodawca nie wdrożył w pełni przepisów dyrektyw wprowadzających społeczności energetyczne⁵². Klaster energii oraz spółdzielnia energetyczna, jakkolwiek stanowią „społeczne” formy organizacyjno-prawne energetyki obywatelskiej, z całą pewnością nie mogą zostać uznane za społeczności energetyczne w rozumieniu dyrektyw RED II oraz IEMD⁵³.

6. Energetyka obywatelska a rozwój obszarów wiejskich

Zgodnie z komunikatem Komisji Europejskiej w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) na lata 2023–2027 większy nacisk ma zostać położony na łagodzenie zmiany klimatu, w tym poprzez produkcję energii z OZE. Stanowisko to wpisuje się w ogólną tendencję zmiany WPR, pierwotnie ukierunkowanej „proprodukcyjnie”⁵⁴. Komisja wskazuje, że energia odnawialna stanowi szansę dla obszarów wiejskich na zmniejszenie ubóstwa energetycznego, pod warunkiem że usługi ekosystemowe zostaną odpowiednio wycenione, a wprowadzone modele biznesowe zachowają wytworzoną wartość w społecznościach wiejskich⁵⁵. Nie ulega wątpliwości, że obszary wiejskie stały się współcześnie kluczową przestrzenią dla transformacji energetycznej. Znaczna część instalacji OZE budowana jest na gruntach rolnych, z uwagi na ich właściwości, takie jak duże nasłonecznienie, występowanie niezabudowanych przestrzeni pozwalających na wykorzystanie energii kine-

⁵¹ Projekt ustawy o zmianie ustawy o odnawialnych źródłach energii oraz niektórych innych ustaw, <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12357005> [dostęp: 12.04.2023].

⁵² Dotychczas opublikowano wyłącznie projekt ustawy o zmianie ustawy – Prawo energetyczne i ustawy o odnawialnych źródłach energii z 2 czerwca 2021 r., nr w wykazie UC74. W projekcie proponuje się wprowadzenie do ustawy Prawo energetyczne definicji legalnej obywatelskich społeczności energetycznych.

⁵³ P. Lissoń, *Czy obywatelska społeczność energetyczna...* Szerzej na temat implementacji dyrektyw RED II i IEMD: M. M. Sokołowski, *Renewable and citizen energy communities...*

⁵⁴ R. Budzinowski, *Współczesne tendencje rozwoju prawa rolnego*, „Studia Iuridica Agraria” 2009, t. VII, s. 21.

⁵⁵ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów. Długoterminowa wizja dla obszarów wiejskich UE – W kierunku silniejszych, lepiej skomunikowanych, odpornych i zamożnych obszarów wiejskich do 2040 r., COM/2021/345 final.

tycznej wiatru oraz możliwość pozyskiwania substratu wykorzystywanego do produkcji biogazu.

Należy jednak zwrócić uwagę na niekorzystne zjawisko, jakim jest realizowanie inwestycji w źródła odnawialne przede wszystkim przez podmioty niepowiązane z lokalną społecznością. Obecny model funkcjonowania systemu energetycznego zapewnia najwięcej korzyści niepowiązanym z lokalnymi społecznościami dużym spółkom kapitałowymi, które posiadają wystarczające zdolności kapitałowe oraz organizacyjne, aby móc zrealizować proces inwestycyjny. Inwestycje w instalacje OZE o większych mocach pozostają poza zasięgiem producentów rolnych. Dotyczy to w szczególności sektora biogazu rolniczego, który wydaje się naturalnym kierunkiem rozwoju nowoczesnego rolnictwa. Tymczasem z uwagi na wysokie koszty głównymi inwestorami budującymi biogazownie rolnicze są duże przedsiębiorstwa i spółki kapitałowe⁵⁶. W konsekwencji transformacja energetyczna odbywa się niejako poza rolnikami.

Zasadnicze korzyści finansowe, jakie społeczności wiejskie czerpią z obecności OZE na obszarach wiejskich, sprowadzają się do: (1) wpływów do budżetu gminy z tytułu podatków, w szczególności podatku od nieruchomości, (2) przychodów z tytułu wydzierżawiania gruntów rolnych. Taką sytuację należy uznać za niedostateczne wykorzystanie potencjału korzyści wynikających z OZE. Co więcej, obecny stan powoduje konflikty – właściciele gruntów przylegających do gruntu, na którym instalacja OZE została posadowiona lub dopiero ma zostać posadowiona, protestują, wskazując na obniżenie wartości ich nieruchomości. Tego typu przypadki zostały szeroko omówione w literaturze jako wpisujące się w tzw. reakcję „NIMBY – not in my backyard”⁵⁷. Przykładem tego zjawiska są protesty mieszkańców miejscowości, przy których mają zostać wybudowane farmy wiatrowe⁵⁸.

Doświadczenia społeczności wiejskich w wielu państwach o różnym położeniu geograficznym oraz zamożności społeczeństwa wskazują jednak na istnienie inicjatyw, w ramach których mieszkańcy obszarów wiejskich uczestniczą w inwestycjach w OZE, nie ograniczając się jedynie do roli

⁵⁶ J. Goździewicz-Biechońska, A. Suchoń, *Wpływ energii odnawialnej na ochronę środowiska i rozwój obszarów wiejskich – wybrane aspekty prawne*, w: B. Jeżyńska, E. Kruk (red.), *Prawne instrumenty ochrony środowiska*, Lublin 2016, s. 293 i n.

⁵⁷ S. G. O’Neil, *Community obstacles to large scale solar: NIMBY and renewables*, „Journal of Environmental Studies and Science” 2021, nr 11, s. 85–92.

⁵⁸ G. Tomczyk, *Dlaczego walczyliśmy z wiatrakami? Czemu mamy przestać?*, <https://www.farmer.pl/energia/oze/dlaczego-walczyliśmy-z-wiatrakami-czemu-mamy-przestac,127262.html> [dostęp: 16.04.2023].

wydzierżawiających grunty pod budowę farm wiatrowych lub fotowoltaicznych⁵⁹. Przy założeniu partycypacji mieszkańców obszarów wiejskich, w szczególności producentów rolnych, w formach organizacyjno-prawnych energetyki obywatelskiej katalog korzyści finansowych rozszerza się o zmniejszenie kosztów energii lub o osiągnięcie przychodów z tytułu sprzedaży energii. Dodatkowe korzyści wynikają z zacieśnienia relacji pomiędzy członkami lokalnej społeczności z uwagi na prowadzenie wspólnej działalności – zjawisko to zostało dostrzeżone w ramach organizowania wspólnych przedsięwzięć na obszarach wiejskich, również inicjatyw spoza OZE, wpisujących się w ekonomię społeczną⁶⁰.

Z tych względów zaleca się, aby w ramach programów dofinansowań OZE preferowane były inicjatywy z obszaru OZE, takie jak spółdzielnie energetyczne, klastry energii czy w przyszłości społeczności energetyczne, które angażują lokalne społeczności. Dotychczasowe programy zachęt zapewniały pomoc finansową głównie przy budowie indywidualnych instalacji prosumenckich. W efekcie dofinansowanie trafiało do osób mających, które stać było na przeznaczenie na inwestycję własnych środków. Takie rozwiązanie, jakkolwiek zapewnia szybki przyrost instalacji OZE, nie należy do najbardziej korzystnych społecznie, nie likwidując zjawiska ubóstwa energetycznego⁶¹. Postulując zmiany w tym zakresie, należy zalecać zwłaszcza wprowadzenie efektywnych programów finansowych dla inicjatyw spółdzielczych, które w państwach Europy Zachodniej, m.in. w Niemczech, przyczyniły się do rozwoju obszarów wiejskich⁶². Wydaje się, że ten niekorzystny trend ma odwrócić program „Energia dla wsi”, zakładający dofinansowanie inwestycji w OZE dla rolników oraz spółdzielni energetycznych⁶³. W ramach programu beneficjenci mogą ubiegać się o pożyczkę wynoszącą do 100% kosztów budowy instalacji fotowoltaicznej lub turbiny wiatrowej. W przypadku ubiegania się o dofinansowanie

⁵⁹ Szerzej: S. Özgül, G. Koçarb, A. Eryaşarb, *The progress, challenges, and opportunities of renewable energy cooperatives in Turkey*, „Energy for Sustainable Development” 2020, nr 59, s. 107–119; G. Seyfang, J. J. Park, A. Smith, *A thousand flowers blooming? An examination of community energy in the UK*, „Energy Policy” 2013, nr 61, s. 977–989.

⁶⁰ Szerzej: A. Suchoń, *Zasady organizacji i funkcjonowania spółdzielni społecznych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w świetle regulacji prawnych w Polsce*, „Journal of Agribusiness and Rural Development” 2013, nr 3.

⁶¹ M. González-Eguino, *Energy poverty: An overview*, „Renewable and Sustainable Energy Reviews” 2015, nr 47, s. 377–385.

⁶² A. Suchoń, *Spółdzielnie w Niemczech wobec wyzwań współczesnego rolnictwa – wybrane aspekty prawne*, „Prawo i Więzy” 2019, nr 30.

⁶³ Energia dla wsi, <https://www.gov.pl/web/nfosisgw/energia-dla-wsi> [dostęp: 12.04.2023].

biogazowni i elektrowni wodnych wsparcie może przyjąć formę dotacji do 45% kosztów inwestycji i/lub pożyczki do 100%. Maksymalny poziom dotacji może zostać zwiększony, gdy beneficjentem jest mikroprzedsiębiorca, mały przedsiębiorca lub średni przedsiębiorca. Nabór wniosków w ramach programu rozpoczął się w styczniu 2023 r. Całkowity budżet programu wynosi 1 mld zł, z czego w pierwszym naborze uruchomiono 100 mln zł. Szersza analiza efektywności zaproponowanego wsparcia będzie możliwa po ogłoszeniu wyników pierwszego naboru.

Podsumowanie

Przedstawione rozważania prowadzą do wniosku, że ustawodawca nie wspiera dostatecznie rozwoju energetyki obywatelskiej. Dotyczy to w szczególności inicjatyw, które mogłyby się zawiązać na obszarach wiejskich. Dotychczas nie zostały wprowadzone przepisy skutecznie zachęcające społeczności rolnicze do realizowania społecznych projektów z zakresu OZE. Obowiązująca regulacja prawna nie niweluje w zadowalający sposób największej bariery rozwoju energetyki obywatelskiej na obszarach wiejskich, którą stanowi brak środków finansowych na budowę instalacji OZE oraz obsługę organizacyjną przedsięwzięcia. Jakkolwiek administracja rządowa wprowadza programy dofinansowań oraz projekty zmiany przepisów, których celem jest odwrócenie tego trendu, jest jeszcze zbyt wcześnie, aby ocenić skutki tych inicjatyw. Jak wynika z przeprowadzonej analizy prawnych aspektów rozwoju energetyki obywatelskiej w Polsce, kluczowe znaczenie ma system zachęt oraz wsparcia. Ustalenia te potwierdza obserwowany w ostatnich latach dynamiczny rozwój energetyki prosumenckiej. Należy jednak zaznaczyć, że ominęła ona społeczności wiejskie, gdyż największymi beneficjentami dofinansowania do instalacji prosumenckich byli zamożni mieszkańcy stref podmiejskich.

Jedyną formą organizacyjno-prawną energetyki obywatelskiej wprowadzoną przez ustawodawcę *stricte* z myślą o obszarach wiejskich jest spółdzielnia energetyczna. W tym przypadku kolejną istotną barierę rozwoju stanowią rygorystyczne wymogi prawne, które spółdzielnia musi spełnić, aby móc rozpocząć prowadzenie działalności. Kolejnym aspektem, który należy ocenić negatywnie, jest brak spójności prawodawstwa krajowego w zakresie organizacyjno-prawnych form energetyki obywatelskiej z prawem UE. Proces transpozycji do krajowego porządku prawnego dyrektywy UE wprowadzających społeczności energetyczne został przeprowadzony w sposób szacunkowy, co będzie skutkowało w przyszłości konieczno-

ścią wprowadzenia drastycznych zmian sprzecznych z zasadą pewności prawa.

W tym kontekście należy postulować bardziej efektywne wspieranie przez ustawodawcę rozwoju energetyki obywatelskiej na obszarach wiejskich, poprzez sformułowanie atrakcyjnego systemu zachęt, w tym finansowych, odpowiednio dobranych systemów wsparcia mitygujących ryzyko ekonomiczne przeprowadzenia społecznej inwestycji w OZE. Wprowadzenie tak określonych form wsparcia jest uzasadnione ze względu na korzyści, które wynikają z inicjatyw w obszarze OZE angażujących większe grupy społeczne. Polegają one na bardziej efektywnym wykorzystywaniu zasobów, tworzeniu się więzi i współpracy społecznej w środowisku lokalnym, co korzystnie wpływa na kształtowanie się postaw obywatelskich. Co więcej, dzięki kooperacji w ramach społeczności lokalnej korzyści z użytkowania instalacji OZE mogą odnosić również osoby, które nie mają możliwości finansowo-organizacyjnych, aby samodzielnie zainwestować w tego typu urządzenia. W tym celu ustawodawca powinien preferować takie formy organizacyjno-prawne energetyki obywatelskiej, jak spółdzielnie energetyczne, klastry energii, a w przyszłości również społeczności energetyczne.

BIBLIOGRAFIA

- Bauwens T., Gotchev B., Holstenkamp L. (2016), *What drives the development of community energy in Europe? The case of wind power cooperatives*, „Energy Research & Social Science” nr 13.
- Bauwens T., Schraven D., Drewing E., Radtke J., Holstenkamp L., Gotchev B., Yildiz Ö. (2021), *Conceptualizing community in energy systems: A systematic review of 183 definitions*, „Renewable and Sustainable Energy Reviews” nr 156.
- Budzinowski R. (2007), *Międzynarodowy czynnik rozwoju prawa rolnego*, „Przegląd Prawa Rolnego” nr 2.
- Budzinowski R. (2008), *Problemy ogólne prawa rolnego: przemiany podstaw legislacyjnych i koncepcji doktrynalnych*, Poznań.
- Budzinowski R. (2009), *Współczesne tendencje rozwoju prawa rolnego*, „Studia Iuridica Agraria” t. VII.
- Budzinowski R. (2014), *Prawo rolne wobec współczesnych wyzwań*, „Przegląd Prawa Rolnego” nr 2.
- Campos I., Marín-González E. (2020), *People in transitions: Energy citizenship, prosumerism and social movements in Europe*, „Energy Research & Social Science” nr 69.
- Długosz T. (2022), *Spółdzielnie energetyczne z pakietu dyrektyw „Czysta energia dla wszystkich Europejczyków”*, „Forum Prawnicze” nr 1(69).
- Dragan D. (2020), *Legal Barriers to the Development of Energy Clusters in Poland*, „European Energy and Environmental Law Review” nr 29.

- Dylağ A., Kassenberg A., Szymalski W. (2019), *Energetyka obywatelska w Polsce – analiza stanu i rekomendacje do rozwoju*, Warszawa.
- Garcia A., Alzate J.M., Barrera J. (2012), *Regulatory design and incentives for renewable energy*, „Journal of Regulatory Economics” nr 41.
- González-Eguino M. (2015), *Energy poverty: An overview*, „Renewable and Sustainable Energy Reviews” nr 47.
- Goździewicz-Biechońska J., Suchoń A. (2016), *Wpływ energii odnawialnej na ochronę środowiska i rozwój obszarów wiejskich – wybrane aspekty prawne*, w: B. Jeżyńska, E. Kruk (red.), *Prawne instrumenty ochrony środowiska*, Lublin.
- Green R., Yatchew A. (2012), *Support Schemes for Renewable Energy: An Economic Analysis*, „Economics of Energy & Environmental Policy” nr 1(2).
- Klagge B., Meister T. (2018), *Energy cooperatives in Germany – an example of successful alternative economies?*, „Local Environment” nr 23(7).
- Klepacka A.M., Florkowski W.J., Meng T. (2018), *Clean, accessible, and cost-saving: Reasons for rural household investment in solar panels in Poland*, „Resources, Conservation & Recycling” nr 139.
- Komorowski Ł. (2018), *Proces elektryfikacji polskiej wsi – ujęcie historyczne i terytorialne*, „Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu” t. XX.
- Kowalczyk J., Kowalski Ł. (2020), *Krajowe i europejskie ramy prawne energetyki rozproszonej – podobieństwa, różnice, problemy regulacyjne*, „Elektroenergetyka” nr 1(22).
- Krzyszowska A. (2015), *Energetyka obywatelska. Przewodnik dla samorządów po inwestycjach w energię odnawialną i efektywność energetyczną*, Warszawa.
- Krzysztofik M. (2017), *Problematyka prawna pojęcia obszaru wiejskiego*, „Studia Iuridica Lublinensia” nr 1.
- Lissoń P. (2021), *Czy obywatelska społeczność energetyczna to społeczność lokalna? Uwagi na tle nowych regulacji prawa unijnego i prawa polskiego*, „Prawo i Więzy” nr 4.
- Lissoń P. (2022), *Energetyka obywatelska jako nowy etap rozwoju prawa energetycznego*, w: K. Kiczka, T. Kocowski (red.), *Współczesne funkcje państwa wobec gospodarki. Księga jubileuszowa Profesora Tadeusza Kocowskiego*, Wrocław.
- Marzec T. (2021), *Prawne perspektywy rozwoju spółdzielni energetycznych w Polsce*, „internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny” nr 2.
- Niewiedział E., Niewiedział R. (2012), *Potrzeby rozwojowe i modernizacyjne sieci elektroenergetycznej na terenach wiejskich*, „Wiadomości Elektrotechniczne” nr 8.
- O’Neil S. G. (2021), *Community obstacles to large scale solar: NIMBY and renewables*, „Journal of Environmental Studies and Science” nr 11.
- Olczak P., Olek M., Matuszewska D., Dyczko A., Mania T. (2021), *Monofacial and Bifacial Micro PV Installation as Element of Energy Transition – The Case of Poland*, „Energies” nr 14.
- Özgül S., Koçarb G., Eryaşarb A. (2020), *The progress, challenges, and opportunities of renewable energy cooperatives in Turkey*, „Energy for Sustainable Development” nr 59.
- Sołtysik M. (2018), *Klasy energii jako narzędzie budowy energetyki obywatelskiej*, „Zeszyty Naukowe Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią Polskiej Akademii Nauk” nr 105.
- Seyfang G., Park J.J., Smith A. (2013), *A thousand flowers blooming? An examination of community energy in the UK*, „Energy Policy” nr 61.

- Sokołowski M. M. (2020), *Renewable and citizen energy communities in the European Union: how (not) to regulate community energy in national laws and policies*, „Journal of Energy & Natural Resources Law” nr 38.
- Suchoń A. (2013), *Zasady organizacji i funkcjonowania spółdzielni socjalnych na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w świetle regulacji prawnych w Polsce*, „Journal of Agri-business and Rural Development” nr 3.
- Suchoń A. (2019), *Spółdzielnie w Niemczech wobec wyzwań współczesnego rolnictwa – wybrane aspekty prawne*, „Prawo i Wiąż” nr 30.
- Szyrski M. (2019), *Energetyka lokalna. Studium administracyjnoprawne*, Warszawa.
- Szyrski M. (2021), *Ruch spółdzielczy w energetyce. Nowe trendy w energetyce lokalnej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” nr 83.
- Tarpani E., Piselli C., Fabiani C., Pigliautile I., Kingma E. J., Pioppi B., Pisello A. L. (2022), *Energy Communities Implementation in the European Union: Case Studies from Pioneer and Laggard Countries*, „Sustainability” nr 14.
- Wielewska I. (2014), *Rozwój OZE na obszarach wiejskich i ich wpływ na środowisko przyrodnicze w opinii doradców rolnych*, „Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego” nr 3.

DEVELOPMENT OF CIVIC ENERGY IN RURAL AREAS IN POLAND

Summary

The aim of this study is to answer the question of whether the legislator has provided sufficient support for organisational and legal forms of civic energy operating in rural areas. The implementation of this objective requires determining the legal framework for civic energy in EU and national law. The considerations carried out have led to the conclusion that the current regulation does not sufficiently support the development of civic energy initiatives. No regulations have yet been adopted to effectively encourage agricultural communities to implement renewable energy sources projects or to provide the necessary financial support for this type of investment. Moreover, the national legislation on organisational and legal forms of civic energy continues to be inconsistent with EU law. Concluding, an attractive system of incentives, including financial incentives, should be developed while the economic risk of social investment in renewable energy sources should be minimised.

Keywords: renewable energy sources law, civic energy, rural areas, energy community, energy cooperative, renewable energy sources

LO SVILUPPO DELLE COMUNITÀ ENERGETICHE NELLE ZONE RURALI IN POLONIA

Riassunto

L'articolo si propone di rispondere alla domanda se il legislatore riesca a garantire un supporto sufficiente a forme giuridico-organizzative di comunità energetiche operanti nelle zone rurali. Per raggiungere tale obiettivo è necessario definire un quadro giuridico della co-

munità energetica nel diritto dell'UE e in quello nazionale. Le considerazioni svolte portano a concludere che la regolazione in vigore non è riuscita a sviluppare sufficienti meccanismi di supporto per lo sviluppo di iniziative energetiche cittadine. Finora non sono state introdotte norme in grado di incentivare sufficientemente le comunità agricole a realizzare progetti volti a ottenere energia proveniente da FER, come anche di fornire sostegno finanziario necessario per questo tipo di investimenti. Negativamente va valutata anche la mancanza di coerenza della legislazione nazionale in materia di forme giuridico-organizzative delle comunità energetiche con il diritto dell'UE. Il legislatore dovrebbe proporre un sistema di incentivi attraenti, anche dal punto di vista finanziario, nonché ridurre il rischio economico che deriva da investimenti sociali nell'energia proveniente da FER.

Parole chiave: diritto delle fonti energetiche rinnovabili, comunità energetiche, zone rurali, comunità energetiche di cittadini, cooperativa energetica, fonti di energia rinnovabili